

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДАЦІЇ ПЛАТОСПРОМОЖНИХ
ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

студентки 2 курсу, 4 м групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації
«Комерційне право»

Бойко Олени Сергіївни

Науковий керівник
к.ю.н., доц.

Пальчук Петро Миколайович

Гарант освітньої програми
д.ю.н., доцент

Гончаренко Олена Миколаївна

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ПІДСТАВИ ЇХ ЛІКВІДАЦІЇ	
1.1. Правовий статус державних комерційних підприємств за законодавством України	7
1.2. Підстави ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств.....	14
РОЗДІЛ 2. ПРОВАДЖЕННЯ ЛІКВІДАЦІЙНОЇ ПРОЦЕДУРИ ЩОДО ПЛАТОСПРОМОЖНИХ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
2.1. Порядок формування та повноваження ліквідаційної комісії платоспроможних державних комерційних підприємств.....	26
2.2. Процедура ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств.....	33
2.3. Порядок державної реєстрації ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств та наслідки їх ліквідації.....	43
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В зв'язку з демократичним напрямком розвитку українського суспільства та запровадженням в Україні ринкових засад господарювання виникла гостра необхідність внесення відповідних змін у всі сфери суспільного життя, розбудови оновленої системи державного управління та нових засад в державному секторі економіки. Євроінтеграційні процеси стали стимулом внесення змін до чинного законодавства України з метою його наближення до законодавства країн Європейського Союзу.

Держава, безпосередньо не будучи суб'єктом господарювання, здійснює управління державним сектором економіки в силу закріплення за нею організаційно-господарських повноважень, що передбачає прийняття відповідних рішень щодо створення та припинення державних підприємств, майновою основою діяльності яких є державна власність. Серед інших суб'єктів господарювання, зокрема підприємств, правове регулювання діяльності саме державного комерційного підприємства має певні особливості, в тому числі в частині ліквідації державних комерційних підприємств.

Визначаючи особливості правового регулювання ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств маємо вказати, що в теорії господарського права та у практичній діяльності залишаються питання теоретичного та практичного характеру, які мають бути науково обґрунтовані та унормовані чинним законодавством. Зокрема, прийняття нових нормативно-правових актів, активне внесення змін до законодавства що визначають статус державних підприємств загалом та у сфері припинення державних комерційних підприємств, зокрема, не вирішило наявних проблемних питань інституту ліквідації даного виду юридичних осіб.

В зв'язку з цим виникає низка питань стосовно чіткої процедури ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств, яка на даний момент не визначена законодавством. Насамперед через невизначеність або

неповноту правового регулювання окремих елементів процедури ліквідації державних комерційних підприємств.

Теоретичною основою дослідження стали фундаментальні праці таких науковців-правознавців, як О.М. Вінник [34], О.М. Гнатів [38], Л.М.Дорошенко [42], Д.В. Жекова [44], І.М. Любимова [55], Н.М. Масло [56], О.В. Макаревича [57], М.Ю. Новохацької [63], Г.В. Палія [64], І.В. Спасибо-Фатєєвої [72], О.В.Швець [77] В.С. Щербина [78], Ю.М. Юркевич [79], О.С. Яворської [81] та інших.

Мета дослідження. Автор випускної кваліфікаційної роботи ставив за мету на основі аналізу законодавства України та практики діяльності учасників господарських відносин щодо ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств в Україні, сформувані висновки теоретичного характеру та розробити рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України у цій сфері правового регулювання.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі **завдання**:

- визначити правовий статус державних комерційних підприємств за законодавством України;
- сформувані підстави ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств;
- сформувані порядок формування та повноваження ліквідаційної комісії платоспроможних державних комерційних підприємств;
- схарактеризувати процедуру ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств;
- сформувані порядок державної реєстрації ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств та наслідки їх ліквідації.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, що виникають у процесі ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств.

Предметом дослідження правове регулювання ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств.

Методами дослідження стали порівняльно-правовий метод, методи індукції та дедукції, системно-структурний метод, формально-догматичний метод, логічний метод, метод системного аналізу, комплексний метод та інші.

Порівняльно-правовий метод застосовано для здійснення порівняльної характеристики положень нормативно-правових актів, які регулюють процедуру ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств за національним законодавством, виявлення спільних і відмінних ознак досліджуваних явищ, а також для зіставлення наукових поглядів з окресленої проблематики.

Методи індукції та дедукції було використано для здійснення класифікації ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств, виокремлення загальних і спеціальних підстав, а також з'ясування особливостей видів ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств за цивільним законодавством України.

Системно-структурний метод надав можливість встановити підстави й умови здійснення ліквідації юридичних осіб в Україні в цілому, так і щодо окремих видів підприємств. Формально-догматичний метод використано для дослідження змісту правових категорій та виявлення суперечностей у чинному законодавстві, що регулює відносини у сфері ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств.

Логічний метод сприяв обґрунтуванню наукових висновків і розробленню пропозицій з удосконалення цивільного законодавства України у сфері ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств.

Метод системного аналізу використано під час оцінювання стану правового регулювання інституту ліквідації юридичних осіб у цивільному законодавстві України.

За допомогою комплексного методу проаналізовано зміст нормативно-правових актів, які регулюють цивільно-правові відносини у сфері ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному вивченні

основних проблем ліквідації державних комерційних підприємств, порівнянні нормативно – правових актів, що стосуються процедури ліквідації цих підприємств, виявленні недоліків, розбіжностей законодавства щодо діяльності ліквідаційної комісії і наведенні пропозицій щодо удосконалення українського законодавства про ліквідацію державних комерційних підприємств.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Особливості правового статусу державних комерційних підприємств», що опублікована у збірнику наукових статей «Правове забезпечення господарської діяльності». К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 194-199.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх зміст у багатьох аспектах доповнює наукові знання з історії розвитку та функціонування інституту ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств. Зібраний матеріал і узагальнення можуть бути використані для підготовки узагальнюючих праць, при підготовці лекційних занять та спецкурсів у вищих навчальних закладах.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до розгляду обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, які включають в себе п'ять підрозділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 60 сторінок, із яких основна частина роботи займає 52 сторінки. Список використаних джерел складається з 81 найменування.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ПІДСТАВИ ЇХ ЛІКВІДАЦІЇ

1.1. Правовий статус державних комерційних підприємств за законодавством України

Правовий статус підприємства є однією з найважливіших складових щодо суб'єктів господарювання України. Відповідно ст. 62 Господарського кодексу України (далі – ГК України), підприємство – це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності [2].

Державне підприємство – це є різновид підприємства, який володіє всіма його родовими ознаками, при цьому виділяють два різновиди державних підприємств, а саме державне комерційне підприємство та казенне підприємство. Відповідно до положень ст. 74 Господарського кодексу України державне комерційне підприємство є суб'єктом підприємницької діяльності, діє на основі статуту або модельного статуту і несе відповідальність за наслідки своєї діяльності усім належним йому на праві господарського відання майном .

Однак, державне підприємство наділене власними ознаками, серед яких можна виділити, по-перше - повне або часткове функціонування на основі державної власності, по-друге - це повний контроль зі сторони держави. Контроль зі сторони держави забезпечується таким способом :

- 1) належності державі на праві власності усього майна державного підприємства;

- 2) формування державною в особі уповноваженого статутного капіталу підприємства у такому розмірі, що забезпечує державі право остаточного впливу на господарську діяльність цього підприємства;
- 3) зобов'язання перераховувати частину прибутку до державного бюджету;
- 4) обов'язок приймати та виконувати державні замовлення та застосовувати процедури державних закупівель;
- 5) спрямованість на реалізацію певних суспільних цілей. Державні підприємства утворені задля забезпечення суспільних благ громадян держави в цілому. Окрім того, зорієнтовані на зростання сукупного капіталу суспільства;
- 6) здійснюють свою діяльність на засадах підприємництва (крім казенних підприємств) [65, с. 20].

Слід зазначити, що законодавством чітко не визначено саму суть терміну «державне підприємство». Проте, державні підприємства як суб'єкти господарювання належать до державного сектору економіки і здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління, є «державними юридичними особами» [26].

Науково-правова література визначає неоднозначне ставлення до самого існування державних комерційних підприємств. Оцінюючи державне комерційне підприємство як перспективну організаційно-правову форму суб'єкта підприємництва, науковці намагаються адаптувати концепцію підприємництва до реалій функціонування таких підприємств.

Так, Д. В. Петров визначає другорядне значення такої ознаки, як прибутковість для діяльності, яка здійснюється суб'єктами права господарського відання в рамках спеціальної правоздатності і права оперативного управління. Підкреслює, що метою унітарного підприємства є не так як одержання прибутку за будь-яку ціну, а здійснення конкретної суспільно-корисної функції, визначеної публічним власником [65, с. 109].

Серед недоліків організаційно-правової форми державного комерційного підприємства можна виділити відсутність субсидіарної відповідальності

держави за зобов'язаннями підприємства. Публічний власник, такий як держава, який локалізував відповідальність утвореної ним юридичної особи, при цьому не надавши їй самостійності, оскільки зберіг за собою низку повноважень, у тому числі щодо створення, реорганізації та ліквідації підприємства. Науковці роблять спроби вирішення даної проблеми. Так, І. М. Любімов пропонує закріпити обов'язок держави в особі органу, до сфери якого входить підприємство, нести субсидіарну відповідальність при недостатності майна державного комерційного підприємства у випадках, коли неплатоспроможність (банкрутство) такого підприємства викликана діями (бездіяльністю) суб'єктів управління об'єктами державної власності, що підтверджено рішенням суду, з обов'язковим плануванням у державному бюджеті відповідної статті витрат та покладенням на Державне казначейство України обов'язку здійснювати відповідні виплати [55, с. 14].

Визначаючи правовий статус державних підприємств, слід окремо виділити правові засади їх функціонування. Серед них виділяється місцезнаходження, майно, організаційна структура, філії та представництва, трудовий колектив, управління господарською діяльністю та інші. Зокрема, місцезнаходження державного підприємства – це є фактичне місце діяльності суб'єкта господарювання.

Майно державного комерційного підприємства закріплене за ним на праві господарського відання. Право господарського відання визначається як речове право суб'єкта підприємництва, що володіє, користується і розпоряджається майном, яке закріплене за останнім саме власником - уповноваженим ним органом. Право господарського відання визначає можливість підприємства володіти, користуватись та розпоряджатись майном, вчиняти стосовно нього будь-які дії, які не суперечать закону та діяльності самого підприємства. Особливістю є обмеження правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника. При такій формі власності, як право господарського відання, власник майна здійснює контроль за використанням та збереженням

даного майна особисто або через уповноважений орган, при цьому не втручаючись в оперативно-господарську діяльність підприємства [2].

Характерною особливістю правового статусу державного підприємства, що стосується правового режиму майна цього підприємства можна вказати на спеціальний порядок розпорядження майном державного підприємства та наявність спеціальних, закріплених на законодавчому рівні правил управління майном державного підприємства, також порядку розпорядження державним майном, що передбачає його відчуження.

Відповідно до Закону України «Про Фонд державного майна України» Фонд державного майна України є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що реалізує державну політику у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна, управління об'єктами державної власності, у тому числі корпоративними правами держави щодо об'єктів державної власності, що належать до сфери його управління, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності. Фонд державного майна України відповідальний перед Президентом України. Діяльність Фонду державного майна України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України [15].

Аналіз положень ГК України дозволяє стверджувати, що державні підприємства зобов'язані приймати та виконувати створені до них державні замовлення і завдання, а також враховувати їх при, визначенні перспектив їх економічного і соціального розвитку та виборі контрагентів. Вони не мають права безоплатно передавати належне їм майно іншим підприємствам, організаціям, громадянам, крім випадків, передбачених законом. Кошти, отримані від продажу майна, що належить до основних фондів державних підприємств, спрямовуються на інвестування саме їх виробничої діяльності [2].

Вищезгадані правила передбачають участь у даному процесі суб'єктів управління об'єктами державної власності – уповноважені державні органи такі як міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, при цьому особливий статус має Фонд державного майна України. Відповідно до

підпункту «и» пункту 2 частини першої статті 7 Закону України «Про управління об'єктами державної власності», Фонд державного майна України відповідно до законодавства дає дозвіл (погодження) на відчуження державного майна у випадках, встановлених законодавством [14].

Підприємства різних форм власності, різних сфер діяльності мають у своєму розпорядженні певну суму фінансово-господарських засобів, які забезпечують здійснення господарського обороту. Тому можна визначити, що правильність вкладу фінансових засобів в активи – це одна з ключових ознак стійкості фінансового стану підприємства.

До активів підприємства відносяться всі види майна підприємства, яке належить на правах власності і використовуються для здійснення його статутної діяльності. Саме розуміння активів як джерела отримання грошових потоків і є основою політики управління активами будь-якого підприємства.

Активи підприємства можуть бути класифіковані за різними ознаками, які впливають із аналізу положень ГК України та ЦК України, зокрема такими як:

- залежно від об'єкту фінансового управління;
- залежно від речової форми об'єкту інвестування;
- залежно від строку отримання грошового потоку;
- за формою отримання;
- за регулярністю отримання доходу;
- залежно від ступеня ризику;
- залежно від оборотності;
- залежно від ступеня ліквідності [2; 3].

Особливе місце мають органи управління державного комерційного підприємства. Органами управління державного підприємства виділяються:

- по-перше, керівник підприємства, який призначається суб'єктом управління об'єктами державної власності, що здійснює функції з управління підприємством, або наглядовою радою такого підприємства та є підзвітним органу, який його призначив або обрав;

- по-друге, наглядова рада підприємства (у випадку її утворення), яка в межах визначеної статутом підприємства компетенції, здійснює контроль за діяльністю керівника. Наглядова рада державного унітарного підприємства утворюється за рішенням суб'єкта управління об'єктами державної власності, що здійснює функції з управління підприємством.

Порядок утворення, організації діяльності та ліквідації наглядової ради державного підприємства та її комітетів визначається Кабінетом Міністрів України та переглядається не рідше ніж раз на 5 років [2].

Таким чином, державне комерційне підприємство є суб'єктом підприємницької діяльності, який діє на основі статуту та несе відповідальність за наслідки своєї діяльності всім належним йому на праві господарського відання майном.

Правовий статус державного комерційного підприємства зумовлений, в першу чергу, правовим режимом майна підприємства. При цьому сама форма власності, в даному випадку державна, не повинна мати визначального впливу на правовий статус підприємства, але за українським законодавством державні комерційні підприємства мають спеціальний статус.

Вдосконалення правового становища державних комерційних підприємств з метою забезпечення збалансованого врахування як приватних, так і публічних інтересів учасників господарських відносин потребує як врегулювання статусу підприємств в Господарському кодексі України шляхом внесення змін до нього, так і закріплення особливостей правового становища окремих видів підприємств, в даному випадку державного комерційного підприємства, в спеціальному законі. Вбачається що такий закон має визначати особливості створення, функціонування та припинення (шляхом реорганізації або ліквідації) державних комерційних підприємств, підстави та межі відповідальності держави як власника майна по зобов'язанням державного комерційного підприємства.

Правовий статус державного комерційного підприємства зумовлений, в першу чергу, майновим режимом майна підприємства. При цьому сама форма

власності, в даному випадку державна, не повинна мати визначального впливу на правовий статус підприємства, але за українським законодавством державні комерційні підприємства мають спеціальний статус.

Державні комерційні підприємства, які здійснюють свою діяльність на праві господарського відання, мають особливий правовий статус, обумовлений способом відмежування функцій власника від функцій управління майном, порядком формування майна підприємства, особливістю реалізації власником майна управлінських функцій.

На правовий статус державного комерційного підприємства впливає спосіб утворення та формування статутного капіталу даного виду підприємства. Так, державні підприємства засновуються одним засновником, який безпосередньо керує підприємством, з передачею частини повноважень наглядовій раді (в разі її створення), затверджує його статут, формує трудовий колектив, розпоряджається прибутком в межах визначених законом, реорганізує та ліквідує підприємство.

Враховуючи правовий статус державних комерційних підприємств в Україні, слід зауважити про необхідність поліпшення внутрішньої та зовнішньої системи управління державними підприємствами. Удосконалення чинного законодавства, шляхом прийняття єдиного спеціального нормативно-правового акта дає змогу попередити зловживання інтересами держави зі сторони підприємств і забезпечить пріоритет інтересів самого державного комерційного підприємства. Вдосконалення правового становища державних комерційних підприємств з метою забезпечення збалансованого врахування як приватних, так і публічних інтересів учасників господарських відносин потребує як врегулювання статусу підприємств в Господарському кодексі України шляхом внесення змін до нього, так і закріплення особливостей правового становища окремих видів підприємств, в даному випадку державного комерційного підприємства, в спеціальному законі. Вбачається що такий закон має визначати особливості створення, функціонування та припинення (шляхом реорганізації або ліквідації) державних комерційних підприємств, підстави та

межі відповідальності держави як власника майна по зобов'язанням державного комерційного підприємства.

1.2 Підстави ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств

В доктрині господарського та цивільного права України чітко не сформовано єдиного підходу до визначення поняття ліквідації юридичної особи. Такі вчені як В. М. Гаврилюк, Ю. М. Юркевич вважають, що ліквідація – це така форма припинення діяльності юридичної особи, яка не передбачає перехід прав та обов'язків у порядку правонаступництва до інших юридичних осіб, оскільки юридична особа, а отже, її права й обов'язки, ліквідуються [37, с. 20; 79 с. 55].

О. В. Титова під поняттям ліквідації розуміє припинення діяльності юридичної особи без переходу прав та обов'язків у порядку правонаступництва до інших осіб, крім випадків, спеціально обумовлених законодавством [71, с. 15].

Натомість існує позиція О. М. Гнатів, яка зазначає, що що під час ліквідації теж можливе правонаступництво, але воно відрізняється від правонаступництва в процесі реорганізації [39, с. 320].

Проаналізувавши думки різних вчених, можна стверджувати, що під ліквідацією варто розуміти завершену юридичну процедуру за результатами якої з моменту внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань відбувається повне припинення платоспроможної юридичної особи як суб'єкта права.

При розгляді питання ліквідації державних комерційних підприємств доцільно визначити самі терміни «підстави», «форми», «способи». Існують різні позиції стосовно використання даних термінів та припинення державних комерційних підприємств. На думку Ю. М. Юркевича, поняття «форми» та

«способи» можна вживати як однакові, проте під час дослідження припинення державних комерційних підприємств науковець розмежовує ці поняття, наприклад: за рішенням суду – доцільніше розглядати рішення суду як підставу припинення юридичних осіб; унаслідок ліквідації – визначати ліквідацію як форму припинення юридичних осіб; шляхом злиття – вважати приналежним злиття до способів припинення юридичних осіб [80 с. 19]. Думка інших науковців полягає в розмежуванні даних термінів. Підстави припинення являють собою визначені фактичні обставини, з якими закон пов'язує припинення діяльності юридичних осіб. Крім того, законодавством передбачено право суб'єктів господарювання закріплювати окремі підстави як обставини припинення цих суб'єктів у статутних документах [70]. Спосіб припинення – це визначений законодавством порядок припинення діяльності юридичних осіб. Форми припинення – передбачені законом дії для припинення діяльності юридичних осіб. Вибір способу ліквідації державних комерційних підприємств залежить від різних факторів. Серед них можна виділити рід діяльності, стадії, на якій прийнято рішення про ліквідацію, переваги, вимоги, досвід, форм майнових активів.

Таким чином, відображено взаємозалежність способу від ознак діяльності. Серед останніх вагому роль відіграють стадії такої діяльності. Тому спосіб і стадія між собою різняться. Спосіб – це дія або система дій, яка використовується під час здійснення певної роботи, а стадія – це період. Спосіб припинення уточнює саме процедуру ліквідації державних комерційних підприємств. Кінцевим результатом цього є можливість пояснити саме причини ліквідації, шляхи вирішення подальшої долі державного комерційного підприємства, його майна [67, с. 87].

О. М. Гнатів розглядав термін «підстава» у різних виразах. Підставою припинення державного комерційного підприємства може бути рішення суду, яке не пов'язане з процедурою банкрутства. Проте підстави для винесення такого рішення мають бути передбачені законодавством та існувати фактично. Прикладом може бути відсутність підприємства за його місцезнаходженням,

тобто за юридичною адресою [38]. Вбачається, що за наявності підстав передбачених законом суд може прийняти рішення про ліквідацію юридичної особи.

Відповідно до ст. 110 Цивільного кодексу України юридична особа ліквідується:

- 1) за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, в тому числі у зв'язку із закінченням строку, на який було створено юридичну особу, досягненням мети, для якої її створено, а також в інших випадках, передбачених установчими документами;
- 2) за рішенням суду про визнання судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути, а також в інших випадках, встановлених законом.
- 3) за рішенням суду про ліквідацію юридичної особи в інших випадках, встановлених законом, - за позовом відповідного органу державної влади [3].

У п. 3 ч. 1 ст. 110 ЦК України визначено, що юридична особа ліквідується за рішенням суду про ліквідацію юридичної особи в інших випадках, встановлених законом, – за позовом відповідного органу державної влади. Водночас ст. 59 Господарського Кодексу України передбачає, що припинення суб'єкта господарювання здійснюється відповідно до закону.

Підстави ліквідації державних комерційних підприємств залежать від мети їх створення, предмета діяльності й інших ознак. Підстави ліквідації державних комерційних підприємств закріплені цивільним законодавством, а саме ст. 110 ЦК України, охоплюють як загальні (п. 1 і 2), так і спеціальні (п. 3) підстави ліквідації юридичних осіб. Існує думка, що спеціальні підстави стосуються лише примусової ліквідації, яка реалізується на підставі рішення суду або іншого вповноваженого органу державної влади [36].

Аналізуючи чинне законодавство України, вбачається, що ліквідація юридичних осіб здійснюється лише в добровільному або в примусовому порядку. При цьому, науковці звертають увагу на внутрішній суперечливості поняття підстав добровільної ліквідації. Так як якщо ліквідація є добровільною,

то для її основи може слугувати виключно бажання засновників (учасників) або органу юридичної особи, яке виражене у встановленому законодавством порядку. Добровільна ліквідація державного комерційного підприємства базується на юридичному акті як правомірній дії, яка спеціально спрямована для досягнення певних юридичних наслідків.

Причинами добровільної ліквідації державного комерційного підприємства можна вважати:

- 1) недоцільність подальшого існування;
- 2) закінчення строку, на який його було створено ;
- 3) зміна способів досягнення запланованого результату (реорганізація або реструктуризація для підвищення ефективності використання майнового комплексу, удосконалення структури управління підприємством);
- 4) досягнення або, навпаки, принципова недосяжність статутних завдань організації (приватизація державної власності або відмова власника чи засновника від подальшої участі в діяльності) .

На сьогоднішній день існує суперечність стосовно віднесення закінчення строку, на який створено державне комерційне підприємство, до підстав або причин його добровільної ліквідації. Є. В. Петров вважає, що закінчення строку діяльності, а також досягнення мети, заради якої його було створено, належить саме до причин добровільної ліквідації, а не до самостійних підстав [65, с. 110]. Думка О. В. Швець така, що закінчення строку або досягнення мети можна вважати прикладами добровільної ліквідації, так як, добровільна ліквідація може бути здійснена й без підстав [77, с. 237].

На думку О. М. Гнатів, примусова ліквідація державного комерційного підприємства відбувається за рішенням суду або іншим уповноваженим державою органом [39, с. 324].

Таким чином, аналізуючи положення чинного законодавства, зокрема ЦК України, ГК України та спеціальних законів юридична особа припиняється у разі передання всього майна, усіх прав, обов'язків іншим підприємствам – правонаступникам шляхом: злиття, приєднання, поділу, перетворення або

ліквідації. Добровільна ліквідація відбувається за рішенням органу державної влади, в окремому випадку у зв'язку із закінченням строку, на який державне комерційне підприємство створювалося. Інший випадок - досягнення мети, з якою державне комерційне підприємство створювалося, у порядку, передбаченому законодавством України.

Розглядаючи питання щодо ліквідації державних підприємств маємо вказати, що відповідно до ч. 2 ст. 110 Цивільного кодексу України рішення про ліквідацію юридичної особи, в даному випадку державного комерційного підприємства, а також призначення (формування) ліквідаційної комісії, затвердження порядку ліквідації, вирішує суб'єкт державної влади, який уповноважений установчими документами.

Відповідно до ч. 7 ст. 78 Господарського кодексу України органами управління комунального унітарного підприємства є:

- ✓ керівник підприємства, який призначається (обирається) органом, до сфери управління якого належить підприємство, або наглядовою радою цього підприємства (у разі її утворення) і є підзвітним органу, який його призначив (обрав);
- ✓ наглядова рада підприємства (у разі її утворення), яка в межах компетенції, визначеної статутом підприємства та законом, контролює і спрямовує діяльність керівника підприємства [2].

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» уповноважені органи управління відповідно до покладених на них завдань приймають рішення про створення, реорганізацію і ліквідацію підприємств, установ та організацій, заснованих на державній власності [14].

Підстави для винесення рішення щодо припинення підприємства чітко не врегульовані положеннями чинного Господарського кодексу України, положення Цивільного кодексу України унормовують порядок ліквідації юридичних осіб в цілому. Таким чином, питання ліквідації всіх видів юридичних осіб визначені в ЦК України і провадження ліквідаційної

процедури мають відповідати положенням ЦК України, якщо інше не передбачено спеціальним законодавством. Проте, аналізуючи положення чинного законодавства, можна визначити, що підставами для ліквідації юридичної особи взагалі, а також державних підприємств зокрема, можуть бути, зокрема:

- закінчення строку, на який було створено юридичну особу, або після досягнення мети, поставленої при її створенні;
- у зв'язку з визнанням судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути;
- в інших випадках, передбачених установчими документами;
- інші підстави, передбачені законодавчими актами України.

Також, правові підстави для ліквідації юридичної особи за рішенням суду, що не пов'язано з банкрутством, регулюються:

1) ст. 55-1 ГК України, де визначено ознаки фіктивності господарської діяльності, які дають підстави для звернення до суду про припинення державного комерційного підприємства, зокрема визнання реєстраційних документів недійсними [2].

2) ч. 4 ст. 58 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [16], встановлює, що підставою скасування за позовом Антимонопольного комітету України державної реєстрації суб'єкта господарювання, створеного внаслідок концентрації, у разі якщо за результатами перегляду рішень Антимонопольний комітет України приймає рішення про заборону концентрації;

3) ст. 96-9 Кримінального кодексу України [9], якою встановлено, що ліквідація державного комерційного підприємства здійснюється судом у разі вчинення його уповноваженою особою будь-якого зі злочинів, прикладом якого може слугувати ст. 109 «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади».

Проаналізувавши положення п. 1 ч. 1 ст. 110 ЦК України, державне комерційне підприємство ліквідується за рішенням його учасників або органу державного комерційного підприємства, уповноваженого на це установчими

документами, зокрема у зв'язку із закінченням строку, на який було створено державне комерційне підприємство, досягненням мети, для якої його створено, а також в інших випадках, передбачених установчими документами.

Ліквідація державного комерційного підприємства – це визначена законодавством процедура, результатом якої є припинення державного комерційного підприємства як суб'єкта права, що підтверджується відповідним записом до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Ліквідація державних платоспроможних комерційних підприємств передбачає насамперед:

1) відсутність універсального правонаступництва, а також можливість передачі частини майна державного комерційного підприємства, що ліквідується, до інших осіб (щодо майна яке належало підприємству на праві господарського відання);

2) платоспроможність державного комерційного підприємства, що ліквідується;

3) момент, з якого державне комерційне підприємство вважається таким, що припинилось (з дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань запису про її припинення);

4) передача майна, яке було закріплено за державним комерційним підприємством на праві господарського відання, спеціально уповноваженому органу державної влади або Фонду державного майна України.

У випадку неплатоспроможності державного комерційного підприємства, останнє зобов'язане здійснити необхідні дії, передбачені законом про відновлення платоспроможності або визнання банкрутом. Саме тому застосування процедури ліквідації в порядку передбаченому загальними положеннями ЦК України та ГК України можливе лише для платоспроможних юридичних осіб, в тому числі щодо державних комерційних підприємств.

Цивільним кодексом України визначено правові передумови, підстави й порядок ліквідації лише платоспроможних юридичних осіб, до яких на визначених підставах застосовано ліквідацію. Так як у випадку неплатоспроможності державного комерційного підприємства, останній зобов'язаний виконати дії, які передбачені Кодексом України з процедур банкрутства [8].

Питання платоспроможності підприємств в основному є предметом для дослідження учених-економістів. Наприклад, М. Фесюра зауважує, що платоспроможність підприємства визначається як здатність покрити всі зобов'язання підприємства (короткострокові й довгострокові) усіма активами [76, с. 311]. Д. В. Жеков вважає, що ліквідність підприємства – це спроможність своєчасно перетворювати активи на гроші з метою виконання необхідних платежів, що становить одну з необхідних умов забезпечення платоспроможності. Деякі вчені переконані, що «платоспроможність – ширше поняття, ніж ліквідність» [46, с. 20]. Тобто платоспроможною є державне комерційне підприємство, загальна вартість майна якого перевищує загальну вартість зобов'язань. Поняття платоспроможності державних комерційних підприємств чітко визначив Г. В. Палій, відповідно до якого платоспроможність державного комерційного підприємства – це його здатність у повному обсязі й у визначений термін розрахуватися за своїми зобов'язаннями за допомогою грошових ресурсів й інших активів і спроможність здійснювати безперервну фінансово-господарську діяльність [64].

Таким чином, платоспроможне комерційне підприємство можна визначити як державне підприємство, яке здатне наявними грошовими ресурсами або за рахунок іншого майна, яке може бути реалізоване своєчасно погасити свої строкові зобов'язання. При цьому слід розмежовувати майно, яке може бути джерелом погашення зобов'язань та майно, яке закріплено за державним підприємством на праві господарського відання та має бути

передано уповноваженому державному органу в процесі ліквідації державного підприємства.

При дослідженні ліквідації державних комерційних підприємств, варто виділити функції, які виконує цей механізм. А. І. Дмитренко визначає такі функції:

1) стимулюючу (потенційна загроза припинення бізнесу та, внаслідок цього, втрати власниками вкладеного капіталу, а в окремих випадках – й особистого майна, змушують їх дбати про належний рівень ефективності діяльності);

2) оздоровчу (ринок і відповідні державні органи реструктуризують бізнес-середовище, а також спрямовують його активи, трудові ресурси тощо до ефективних суб'єктів господарювання);

3) регулюючу (за допомогою чітко прописаного в нормативних документах алгоритму підприємці можуть легально припинити певний проєкт з огляду на закінчення строку його експлуатації, зниження результативності тощо з повним звільненням від його боргів і зобов'язань);

4) трансформаційну (ліквідація є необхідним інструментом зміни форми власності, організаційно-правової форми ведення бізнесу з метою забезпечення його розвитку й інтеграційних процесів на ринку);

5) реабілітаційну (вчасно та вдало здійснене добровільне припинення діяльності підприємства надає можливість зберегти інвестовані кошти чи більшу їх частину, а також ділову репутацію власників) [41, с. 212].

Так як внесення відомостей щодо місцезнаходження є обов'язковою умовою, аналізуючи положення Цивільного кодексу України, слід виходити із того, що місцезнаходженням юридичної особи вважається адреса, яка зазначена в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Проте, такого поняття, як «юридична адреса», у законодавстві України чітко немає. Натомість 1 ст. 93 ЦК України закріплює визначення поняття «місцезнаходження юридичної особи». Місцезнаходження юридичної особи

можна визначити як адреса головного офісу, або адреса, наприклад, виробничого цеху. Суб'єкт господарської діяльності в праві сам визначити місцезнаходження, але повинен обов'язково внести дані відомості до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. В іншому випадку контрагенти такої юридичної особи не можуть належним чином задовольнити свої права та охоронювані законом інтереси або уповноважені органи державної влади не можуть належним чином здійснювати закріплені за ними повноваження. Таким чином, пропонується внести зміни до Цивільного кодексу України, зокрема доповнити ст. 93 ЦК України ч. 2 в такій редакції: «відсутність юридичної особи за адресою, яка вказана в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань є підставою для винесення судового рішення за зверненням органу державної реєстрації або іншого уповноваженого органу державної влади, на якого покладаються повноваження контролю діяльності юридичної особи».

Таким чином, способом припинення державного комерційного підприємства потрібно вважати порядок припинення. Такими способами є ліквідація та реорганізація. Реорганізація являє собою припинення юридичних осіб з правонаступництвом. Можна виділити загальні, притаманні майже всім юридичним особам підстави ліквідації та спеціальні підстави ліквідації державних комерційних підприємств.

Підстави ліквідації державних комерційних підприємств встановлено в окремих нормах Цивільного кодексу України або ж законодавчих актах і залежать від мети їх створення, предмета діяльності й інших ознак. Серед загальних підстав ліквідації державних комерційних підприємств виділяємо ліквідацію за рішенням органу державного комерційного підприємства, уповноваженого на це статутом.

На сьогоднішній день, законодавством схематично окреслено коло повноважень органу управління державного комерційного підприємства, водночас при цьому ці норми не зосереджені в одному системному акті, а

знаходяться у великій кількості правових актів. Така підстава ліквідації має місце коли закінчився строк, на який було створено державне комерційне підприємство, досягненням мети, для якої його створено, а також в інших випадках, передбачених установчими документами.

Також ліквідація державного комерційного підприємства можлива за рішенням суду про ліквідацію через допущені під час створення порушення, які не можна усунути, за позовом учасника підприємства або відповідного органу державної влади.

На сьогоднішній день, в господарському законодавстві не визначений чіткий перелік підстав ліквідації за рішенням суду. Враховуючи це, пропонується внести зміни до Цивільного кодексу України, а саме доповнивши його положеннями щодо підстав ліквідації за рішенням суду, серед яких виділити :

- визнання судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені під час її створення порушення, які не можна усунути;
- провадження юридичною особою діяльності, що суперечить установчим документам або такої, що заборонена законом;
- систематичне порушення юридичною особою визначених нормативно-правовими актами фінансово-правових норм;
- відсутність юридичної особи за місцезнаходженням, вказаному в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань
- в інших випадках, встановлених законом.

Ліквідація державного комерційного підприємства – це регламентована законом юридична процедура, за результатами якої з моменту внесення відповідного запису до державного реєстру відбувається повне припинення платоспроможного державного комерційного підприємства як суб'єкта права з можливістю у випадках, визначених законом, часткового переходу прав й обов'язків державного комерційного підприємства до інших осіб (правонаступників). При цьому майно, яке є власністю держави передається

органу державної влади, який визначений рішенням про ліквідацію державного комерційного підприємства.

Правові наслідки ліквідації настають з моменту прийняття рішення про ліквідацію державного комерційного підприємства та внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Ознаками ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств за господарським законодавством як окремого інституту господарського права є: 1) відсутність універсального правонаступництва, а також можливість передачі частини майна державного комерційного підприємства, що ліквідується, до інших осіб (щодо майна яке належало підприємству на праві господарського відання); 2) платоспроможність державного комерційного підприємства, що ліквідується; 3) момент, з якого державне комерційне підприємство вважається таким, що припинилось (з дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань запису про її припинення); 4) передача майна, яке було закріплено за державним комерційним підприємством на праві господарського відання, спеціально уповноваженому органу державної влади або Фонду державного майна України.

РОЗДІЛ 2

ПРОВАДЖЕННЯ ЛІКВІДАЦІЙНОЇ ПРОЦЕДУРИ ЩОДО ПЛАТОСПРОМОЖНИХ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Порядок формування та повноваження ліквідаційної комісії платоспроможних державних підприємств

Не беручи до уваги те, що сама процедура ліквідації платоспроможних юридичних осіб – суб'єктів господарювання в добровільному порядку не відрізняється від ліквідації в примусовому, одним із основних питань при ліквідації будь-якого підприємства можна вважати створення і діяльність ліквідаційної комісії.

Ліквідаційну комісію можна визначити як певне утворення, а саме орган юридичної особи, метою створення якого є проведення ліквідації платоспроможної юридичної особи, яка діє з моменту оприлюднення інформації про ліквідацію юридичної особи шляхом внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань до внесення запису про державну реєстрацію припинення юридичної особи, що є останнім етапом ліквідаційного процесу.

Відповідно до ст. 97 ЦК України, органами управління є - загальні збори учасників і виконавчий орган, якщо інше не встановлено законом [2]. Необхідно відзначити, що чинним законодавством чітко не визначено порядок виконання рішення про припинення юридичної особи шляхами реорганізації і ліквідації. Власне законодавець визначає лише загальні вимоги, які мають дотримуватися учасники ліквідаційної процедури, окремі складові щодо ліквідаційної процедури мають визначатися суб'єктом, який виніс рішення щодо ліквідації. Також є доцільним затвердження положення про ліквідаційну комісію, де будуть визначатися права та обов'язки даного суб'єкта.

Відповідно до чинних ЦК України та ГК України, ліквідаційна процедура щодо платоспроможної юридичної особи здійснюється ліквідаційною комісією, яка створюється власником (уповноваженим ним органом) або судом, при цьому по їх рішення в ролі ліквідаційної комісії може виступати орган управління даного суб'єкта господарювання. Наприклад, Господарський кодекс України не конкретизує процес припинення державних комерційних підприємств. ЦК України передбачено вирішення питання щодо призначення комісії з припинення, голову комісії або ліквідатора.

З цього вбачається, що склад ліквідаційної комісії формують особи, які здійснюють управління підприємством, а функції стосовно ліквідації підприємства будуть ними виконуватися у межах їх трудових функцій або на підставі цивільно-правового договору. На невеликих юридичних особах або підприємствах ліквідація може здійснюватися однією фізичною особою – ліквідатором, яким може виступати і директор [34, с. 295]. При ліквідації державного комерційного підприємства склад ліквідаційної комісії погоджується з органом управління державним майном та Фондом державного майна України. Рішення щодо створення ліквідаційної комісії, її склад та повноваження обов'язково оформляються документально, у вигляді:

- наказу;
- положення про ліквідаційну комісію;

Проте, склад ліквідаційної комісії ні Господарським кодексом України, ні Цивільним кодексом України, а також іншими законами не визначений, зокрема у випадку добровільної або примусової ліквідації підприємства не регламентований, саме тому доцільно прийняти базовий алгоритм. Вбачається, що кількість членів ліквідаційної комісії обов'язково повинно бути непарним і становити не менше 3-х осіб, що дає зручність під час підрахунку голосів при прийнятті будь-яких рішень. До складу ліквідаційної комісії можуть входити й особи із сторонніх організацій. Прикладом цього можуть бути фахівці у сфері ліквідації підприємств, арбітражні керуючі, фахівці з аудиторських фірм, консалтингових фірм [42 с. 65]. Щоб забезпечити ефективну організацію

роботи ліквідаційної комісії, необхідно в документах про її створення розмежувати повноваження членів комісії, вказати, які функції покладаються на голову комісії, обумовити порядок ухвалення рішення, форму документів, якими будуть оформлятися прийняті рішення.

Найбільш оптимальним вбачається покладення обов'язків щодо здійснення примусової ліквідації державних комерційних підприємств на арбітражних керуючих, які можуть завдяки професійному рівню виконувати відповідні обов'язки. Але їх участь можлива тільки щодо провадження справ про банкрутство, а їх повноваження визначені Кодексом України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. [8]. Таким чином, пропонується внести зміни до Господарського кодексу України, доповнивши його статтю, щодо можливості здійснення примусової ліквідації за рішенням суду державних комерційних підприємств арбітражними керуючими, які можуть завдяки своєму професійному рівню виконувати відповідні обов'язки. Отже, пропонується доповнити ст. 75 ГК України частиною 14 в такій редакції : «Реорганізація і ліквідація державного комерційного підприємства проводяться за рішенням державного органу, до компетенції якого належить створення даного підприємства. Заходи щодо реорганізації (ліквідації) державного комерційного підприємства можуть покладатися на ліквідаційну комісію (ліквідатора) або арбітражного керуючого за рішенням органу, який прийняв рішення про припинення».

До моменту внесення до Єдиного державного реєстру запису про припинення державного комерційного підприємства шляхом ліквідації, ліквідаційна комісія продовжує управління діяльністю підприємства, зокрема забезпечує ведення бухгалтерського й податкового обліку в загальному порядку. Відповідно до ч. 1 ст. 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [11], бухгалтерський облік на підприємстві ведеться безперервно з дня реєстрації до саме дня ліквідації державного комерційного підприємства. Для забезпечення ведення ліквідаційного

бухгалтерського обліку ліквідаційна комісія, веде облік відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [11].

Отже, одним із обов'язків ліквідаційної комісії можна виділити ведення бухгалтерського обліку за період між датою прийняття рішення учасниками юридичної особи про її ліквідацію і до дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про державну реєстрацію припинення юридичної особи. Звітним періодом підприємства, яке ліквідується вважається період з початку звітного року до дати прийняття рішення про його ліквідацію Відповідно до ч. 3 ст. 13 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». З цього можна зробити висновок, що ліквідаційна комісія обов'язково повинна скласти за даний період усю річну фінансову звітність. Відповідно до ч. 9 ст. 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», відповідальність за бухгалтерський облік господарських операцій, які пов'язані з ліквідацією підприємства, які стосується й оцінки майна, зобов'язань підприємства та складання ліквідаційного балансу й фінансової звітності, лежить на ліквідаційній комісії або ліквідатору.

Під час проведення ліквідаційних заходів ведення бухгалтерського та податкового обліку на державному комерційному підприємстві реалізується у загальному порядку, а обов'язки щодо складання ліквідаційного балансу та фінансової звітності покладено на ліквідаційну комісію або інший орган, який проводить ліквідацію державного комерційного підприємства.

У випадку добровільної ліквідації державного комерційного підприємства питання, які пов'язані з порядком оформлення відносин з ліквідаційною комісією, вирішує орган, який прийняв рішення про ліквідацію конкретного державного комерційного підприємства. Дані відносини можуть оформлятися двома способами - як трудові відносини або цивільно-правові відносини. Отже, якщо процес ліквідації здійснюється органом управління підприємства або директором, то цей процес буде здійснюватися у межах їх трудових функцій [47, с. 5]. Це говорить про те, що вони будуть продовжувати роботу в межах уже сформованих трудових відносин до повного закінчення

ліквідації. Даний варіант становить незручності для підприємства, що ліквідується. Це пояснюється тим, що виплачувана заробітна плата підлягає оподатковуванню в загальному порядку. З цього виникає необхідність подання звітності по «зарплатних» податках і внескам, у той час, як у підприємства може бути можливість знятися з обліку як платник «зарплатних» внесків набагато раніше завершення самої процедури ліквідації [56].

Одним з варіантів вирішення питання регламентації роботи ліквідаційної комісії може бути прийняття власником (суб'єктом, що прийняв рішення про ліквідацію) Положення про ліквідаційну комісію, в якому буде конкретно описуватися порядок роботи ліквідаційної комісії. Порядок реалізації зазначеного Положення залежить від того, на кого саме покладено проведення ліквідації. Наприклад, якщо ліквідація буде проводитися органом управління державного комерційного підприємства, то Положення вводиться в дію наказом органу управління державного підприємства. Про обов'язковість дотримання вимог даного Положення варто зазначити в рішенні про ліквідацію державного комерційного підприємства. Цивільним кодексом України встановлено, що з моменту призначення ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження щодо управління справами державного комерційного підприємства. Комісія виступає в суді від його імені державного комерційного підприємства, яке припиняється. Повноваження виконавчого органу суб'єкта господарювання, в даний момент, - припиняються [63, с. 71].

Отже, усі дії державного комерційного підприємства, яке ліквідується, оформляються безпосередньо на самому підприємстві, у всіх документах зазначаються реквізити підприємства. Представником підприємства і працювати від його імені можуть голова ліквідаційної комісії або її члени. Тобто ліквідаційна комісія не має статусу юридичної особи, а державне комерційне підприємство, що ліквідується, в період її роботи статусу юридичної особи не втрачає, але діяльність державного комерційного підприємства має спеціальний характер, що обумовлено здійсненням діяльності щодо припинення підприємства як юридичної особи.

Цивільний кодекс України визначає порядок виконання обов'язків, які встановлені для ліквідаційної комісії. Господарський кодекс України у ст. 59 лише вказує, що припинення суб'єкта господарювання здійснюється відповідно до закону, тому всі інші питання унормовуються згідно положень Цивільного кодексу України та спеціальних законів. Так, ч. 1 та ч. 2 ст. 111 Цивільного кодексу України встановлюють, що ліквідаційна комісія після закінчення строку для пред'явлення вимог кредиторами складає проміжний ліквідаційний баланс, який містить відомості про склад майна державного комерційного підприємства, що ліквідується, перелік пред'явлених кредиторами вимог, а також про результати їх розгляду [3].

Проміжний ліквідаційний баланс затверджується органом, який прийняв рішення про ліквідацію такого підприємства. Виплата грошових сум кредиторам державного комерційного підприємства, що ліквідується проводиться відповідно до проміжного ліквідаційного балансу, починаючи з дня його затвердження. Проте, ГК України взагалі не містить ніяких вимог щодо як ліквідаційної процедури та складання проміжного та власне ліквідаційного балансу та його затвердження, при цьому ліквідаційний баланс складається і затверджується уже після розрахунку з кредиторами. З цього виникає необхідність визначення всіх складових щодо ліквідаційної процедури на орган який прийняв рішення про ліквідацію і закріплення вимог щодо складання проміжного ліквідаційного балансу і здійснення розрахунків з кредиторами на його основі в акті про ліквідацію, який затверджується або судом або органом, який здійснює управління державним підприємством. Так як проміжний ліквідаційний баланс дає можливість оцінити фактичний фінансово-майновий стан державного комерційного підприємства і, в разі необхідності, прийняти рішення про звернення до господарського суду із заявою про визнання суб'єкта господарювання банкрутом.

Таким чином, існує необхідність внести зміни до чинного законодавства та доповнити положеннями щодо проміжного ліквідаційного балансу, а саме

зазначити обов'язковість юридичних осіб, які ліквідуються затвердження проміжного ліквідаційного балансу.

Також, однією з основних проблем діяльності ліквідаційної комісії можна вважати відсутність чіткого, врегульованого переліку або порядку дій щодо ліквідації державних комерційних підприємств в чинному законодавстві. Варто зазначити, що Цивільний кодекс України включає в себе загальні вимоги щодо проведення процедури ліквідації, але вони не дають виключного, конкретного переліку необхідних дій. Кожна окрема дія, у межах здійснення ліквідаційної процедури має регулюватися відповідними законодавчими і підзаконними нормативно-правовими актами або актами суб'єкта, який прийняв рішення про ліквідацію юридичної особи. При цьому введення процедури ліквідації державного комерційного підприємства не позбавляє його від обов'язкового виконання вимог, які поширюються на діючі суб'єкти господарювання, а саме – здійснення розрахунків з кредиторами та боржниками, ведення бухгалтерського та податкового обліку, здача звітності тощо. В зв'язку з цим виникають певні суперечності між загальними та спеціальними нормами щодо здійснення ліквідації, які регулюють діяльність суб'єктів господарювання, що відображається на ефективності здійснення ліквідаційних процедур.

Вирішення існуючих у даній сфері проблем можливе лише шляхом внесення ряду змін та доповнень до чинного законодавства у цій сфері. Доцільним є доповнення Господарського кодексу України або спеціального закону нормами, які, в першу чергу, були узгодженими відповідно до положень інших, пов'язаних з ним, законодавчих актів. Але, при цьому, містили особливості ліквідації саме державних комерційних підприємств. Існує гостра необхідність закріплення єдиного порядку ліквідації державних комерційних підприємств, який би містив перелік усіх дій, які повинні бути здійснені ліквідаційною комісією у межах ліквідаційної процедури в спеціальному акті. Варто відзначити, що жодним нормативним актом не регламентований склад ліквідаційної комісії у випадку добровільної або примусової ліквідації державного комерційного підприємства. Склад та повноваження ліквідаційної

комісії визначаються суб'єктом, який прийняв рішення про ліквідацію державного підприємства та який визначає умови ліквідації з урахуванням вимог чинного законодавства.

2.2 Процедура ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств

Досліджуючи питання ліквідації, можна стверджувати, що однією з найважливіших проблем, які виникають у процесі ліквідації юридичних осіб, та державних комерційних підприємств зокрема, - це несформованість повного переліку заходів, які необхідно здійснити ліквідаційній комісії або ліквідатору в одному законодавчому акті. Наприклад, жодна стаття ГК України та ЦК України, інших законів у сфері регулювання ліквідації державних комерційних підприємств не стосується процедури припинення державних комерційних підприємств саме шляхом ліквідації. Даний факт можна визначити як суттєвий недолік спеціального нормативно-правового акта, що потребує доопрацювання. У зв'язку із цим пропонується доповнити ст. 75 Господарського кодексу України статтю про припинення державного комерційного підприємства шляхом ліквідації, в якій визначити виключний перелік дій ліквідаційної комісії та строки їх виконання, а саме:

- повідомлення про ліквідацію юридичної особи суб'єкту, який здійснює внесення інформації до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань;
- вжиття необхідних заходів для стягнення дебіторської заборгованості, виявлення кредиторів та претензій останніх.
- здійснення інвентаризації і оцінки майна державного комерційного підприємства реалізації майна,
- розрахунки з кредиторами і членами трудового колективу в порядку передбаченому ст. 112 ЦК України,

- складання ліквідаційного балансу і подання його органу, який призначив ліквідаційну комісію.

На підставі аналізу положень ст. 111 ЦК України можна виокремити певні етапи, у межах яких ліквідаційна комісія або ліквідатор повинні виконати поставлені завдання, спрямовані на забезпечення ефективності здійснення ліквідаційної процедури.

Зокрема, це повідомлення органу, що здійснює державну реєстрацію, про прийняття рішення про припинення державного підприємства шляхом ліквідації. ЦК України зобов'язує учасників юридичної особи або орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, протягом трьох робочих днів з дати прийняття такого рішення письмово повідомити про це орган, що здійснює державну реєстрацію.

Частиною 4 ст. 111 ЦК України визначено, що ліквідаційна комісія уживає заходів щодо інвентаризації майна державного комерційного підприємства, яку припиняється, а також майна його філій та представництв, дочірніх підприємств, а також майна, що підтверджує її корпоративні права в інших юридичних особах, виявляє та уживає заходи для повернення майна, яке перебуває в третіх осіб. Порядок проведення інвентаризації активів визначено Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 року № 879 [21].

Пунктом 7 Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 року № 879 встановлено, що проведення інвентаризації є обов'язковим у разі припинення державного комерційного підприємства. Відповідно до п. 5 даного Положення, метою інвентаризації є забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства. Під час проведення інвентаризації активів та зобов'язань перевіряють та документально підтверджують їх наявність, стан, відповідність критеріям визнання й оцінки. Для цього необхідно забезпечити виявлення фактичної наявності активів і перевірку повноти відображення зобов'язань, коштів цільового фінансування, витрат

майбутніх періодів; установлення надлишку або нестачі активів шляхом зіставлення фактичної їх наявності з даними бухгалтерського обліку; виявлення активів, які частково втратили свою первісну якість і споживчу властивість, застарілих, а також матеріальних та нематеріальних активів, що не використовуються, невикористаних сум забезпечення; виявлення активів і зобов'язань, які не відповідають критеріям визнання. Аналізуючи норми Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене Міністерством фінансів України від 02.09.2014 року [21] можна зазначити, що інвентаризації підлягають усі зобов'язання та активи державного комерційного підприємства, як і передані в платне користування (прокат, оренда), які ремонтують, реконструюють та/або модернізують, незалежно від місцезнаходження і технічного стану, а також активи й зобов'язання, які обліковують на позабалансових рахунках. Результатом інвентаризації є протокол інвентаризаційної комісії, який передається ліквідаційній комісії. Закінчивши етап інвентаризації, необхідно здійснити його оцінку майна, у даному випадку, з майном державного комерційного підприємства необхідна рецензія на проведену оцінку Фондом державного майна України, а також дозволи у вигляді наказу/директиви від органу управління таким майном (Порядок відчуження об'єктів державної власності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 06.06.2007 року № 803) [22]. Недосконалим видається цей етап ліквідації суб'єкта господарювання державного комерційного підприємства. Важкість полягає в тому, що отримати рецензію на проведення оцінки інвентаризованого майна для його подальшого продажу й погашення вимог кредиторів у Фонді державного майна України надзвичайно складно, від цього спричиняється затягування на невизначений термін процедури ліквідації.

Цивільний кодекс України в абз. 2 ч. 4 ст. 111 визначає, що у випадках, установлених законом, ліквідаційна комісія забезпечує проведення незалежної оцінки майна юридичної особи, що припиняється. Здійснення незалежної оцінки майна державного комерційного підприємства має бути визначено

обов'язковим етапом ліквідаційної процедури, так як визначена вартість майна свідчить про рівень платоспроможності підприємства.

Питання щодо закриття банківських рахунків державного комерційного підприємства, яке перебуває в процесі припинення, регулюється постановою Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків-резидентів і нерезидентів» від 12.11.2003 року № 492 [25]. Відповідно до п. 147 даної Інструкції, для проведення ліквідаційної процедури в разі припинення державного комерційного підприємства внаслідок його ліквідації використовується один поточний рахунок державного комерційного підприємства, що ліквідується, визначений ліквідаційною комісією. До банку в даному випадку подається копію рішення учасників, на підставі якого здійснюється ліквідація державного комерційного підприємства.

Частиною 7 ст. 111 ЦК України визначено, для проведення перевірок і визначення наявності або відсутності заборгованості зі сплати податків, зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових коштів до Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування ліквідаційна комісія повинна забезпечити своєчасне надання органам доходів і зборів та Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування документів державного комерційного підприємства, а також його філій, представництв, зокрема первинних документів, реєстрів бухгалтерського й податкового обліку. До моменту затвердження ліквідаційного балансу ліквідаційна комісія складає та подає органам доходів і зборів, Пенсійного фонду України та фондів соціального страхування звітність за останній звітний період [71, с. 16].

Статтею 97 Податкового Кодексу України [5], в п. 97.1, зазначено, що ліквідацією платника податків вважають ліквідацію платника податків як юридичної особи або державну реєстрацію припинення підприємницької діяльності фізичної особи чи реєстрацію у відповідному уповноваженому органі припинення незалежної професійної діяльності фізичної особи (якщо

така реєстрація була умовою ведення незалежної професійної діяльності), унаслідок якої відбувається закриття їхніх рахунків та/або втрата їхнього статусу як платника податків відповідно до законодавства. Відповідно до пп. 97.4.1 п. 97.1 ст. 97 Податкового кодексу України, ліквідаційна комісія або інший орган, що проводить ліквідацію юридичної особи, є відповідальною за погашення грошових зобов'язань чи податкового боргу платника податків, який ліквідується. Порядок зняття з обліку в податкових органах державних комерційних підприємств, які ліквідуються, регулює Порядок обліку платників податків та зборів, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 09.12.2011 року № 1588 [23]. Пунктом 11.1 Порядку № 1588 визначено, що платник податків зобов'язаний повідомляти контролюючі органи за місцем обліку такого платника про його ліквідацію або реорганізацію протягом 3-х робочих днів з дня прийняття відповідного рішення крім випадків, коли обов'язок здійснювати таке повідомлення покладений законом на орган державної реєстрації. Водночас дані про прийняття рішення щодо припинення державних комерційних підприємств, відомості відносно яких містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань юридичних осіб, контролюючі органи отримують від державних реєстраторів. Пунктами 78.1.7 п. 78.1 ст. 78 Податкового кодексу України визначено, що підставою для проведення позапланової документальної перевірки може бути розпочата процедура реорганізації юридичної особи (крім перетворення), припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця, закриття постійного представництва чи відокремленого підрозділу юридичної особи, зокрема іноземної компанії, організації, порушено провадження у справі про визнання банкрутом платника податків або подано заяву про зняття з обліку платника податків. Податкова перевірка проводиться у визначений строк і так, щоб вимоги щодо сплати платежів було сформовано й отримано державним комерційним підприємством не пізніше від строку, визначеного для заявлення кредиторських вимог.

У п. 82.2 ст. 82 Податкового кодексу України встановлено, що тривалість перевірок, визначених у ст. 78 Податкового кодексу України, не повинна перевищувати 15 робочих днів для великих платників податків, щодо суб'єктів малого підприємництва – 5 робочих днів інших платників податків – 10 робочих днів. Проте контролюючі органи здебільшого не проводять ліквідаційну перевірку або ж проводять її в більші строки. Зазначене призводить до значного затягування ліквідаційної процедури або до ситуації, коли запис про припинення державного комерційного підприємства внесений до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, проте юридична особа обліковується як не знята з обліку в податкових органах. Необхідно визначити конкретний термін, протягом якого контролюючі органи мають право проводити перевірку суб'єкта господарювання що перебуває в процесі ліквідації, а також встановити, що в разі непроведення такої перевірки або проведення її з порушенням встановлених строків буде вважатись, що суб'єкт не має заборгованості перед такими органами, а отже, до нього не можуть застосовувати заходи, які перешкоджають процесу ліквідації.

Частиною 5 ст. 111 ЦК України передбачено, що ліквідаційна комісія відповідно до чинного законодавства про працю здійснює звільнення працівників державного комерційного підприємства, що припиняється. Підставою для розірвання власником або уповноваженим ним органом трудового договору, укладеного на невизначений строк, а також строкового трудового договору до закінчення строку його чинності відповідно до п. 1 ст. 40 Кодексу Законів про працю України [10] - є зміни в організації виробництва та праці, зокрема ліквідації, реорганізації, банкрутства або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників. Відповідно до ст. 49-2 КЗпП, про подальше звільнення ліквідаційна комісія зобов'язана особисто попередити всіх працівників не пізніше ніж за 2 місяці. Чинним законодавством не регламентовано ні порядку, ні форми попередження про звільнення у зв'язку зі змінами в організації

виробництва та праці, зокрема ліквідації, реорганізації. Звільнення працівників можливе не раніше від закінчення від двохмісячного строку з моменту попередження. Одночасно, відповідно до ч. 3 ст. 49-2 КЗпП, у разі якщо звільнення є масовим відповідно до ст. 48 Закону України «Про зайнятість населення», власник або уповноважений ним орган доводить до відома державної служби зайнятості про заплановане звільнення працівників [19].

В постанові Верховного Суду України від 25.04.2018 року справа №761/5912/16-ц [28] позивач звернулася до державного підприємства про стягнення середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні. Суд дійшов висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню, аргументуючи тим, що Запис про прийняття Міністерством юстиції України рішення про припинення юридичної особи шляхом ліквідації внесено до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців 16.09.2015 року, строк для заявлення кредиторами своїх вимог було встановлено до 21.11.2015 року. Разом з тим, відомостей про звернення позивача до ліквідаційної комісії із вимогою про стягнення середнього заробітку затримки розрахунку при звільненні за період із 26 травня 2015 року до дня фактичного розрахунку 01 лютого 2016 року матеріали справи не містять. Таким чином, позивачем не дотримано порядок задоволення своїх вимог як кредитора.

В постанові Верховного Суду України від 05.10.2020 року справа № 522/10305/18 [29] вказано, позивач звернулася до державного підприємства про скасування наказу про звільнення та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу. Позивач вважає, що його звільнення є незаконним так як відсутні правові підстави для звільнення його як члена ліквідаційної комісії. Верховний Суд дійшов висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню, в зв'язку з тим що, суди попередніх інстанцій обґрунтовано зазначили, що позивача звільнено з посади як заступника директора підприємства відповідно до частини першої статті 40 КЗпП України [10] у зв'язку з ліквідацією підприємства, а не як члена ліквідаційної комісії. Отже, відповідачем дотримано процедуру звільнення позивача з посади заступника директора з

основних фондів, а тому наказ голови ліквідаційної комісії про звільнення позивача з посади заступника директора з основних фондів на підставі частини першої статті 40 КЗпП України є законним та підстави для його скасування відсутні. Посилання позивача на необхідність наявності трьох членів ліквідаційної комісії для прозорої роботи ліквідатора не впливають на законність наказу відповідача про звільнення з посади заступника директора підприємства. До предмета доказування у цій справі належить дотримання процедури звільнення позивача як працівника, проте порушень порядку звільнення судами не встановлено.

Положеннями Господарського кодексу України передбачено здійснення ліквідаційною комісією оцінки майна державного комерційного підприємства, яке ліквідується. Після закінчення строку для пред'явлення вимог кредиторами, ліквідаційна комісія складає проміжний ліквідаційний баланс, який повинен містити відомості щодо складу майна державного комерційного підприємства, яке ліквідується, перелік пред'явлених кредиторами вимог, а також про результати їх розгляду. Проміжний ліквідаційний баланс затверджується органом, який прийняв рішення про державного комерційного підприємства.

Майнові претензії кредиторів державного комерційного підприємства, яке ліквідується, задовольняються з його майна. При цьому можливий випадок, що відповідного майна для задоволення претензій всіх кредиторів може й не вистачити. Саме тому для виплати грошових сум кредиторів встановлена спеціальна черговість, яка передбачена статтею 112 Цивільного кодексу України. Першочергово задовольняються вимоги стосовно відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, та вимоги кредиторів, забезпечені заставою чи іншим способом. Наступними задовольняються вимоги працівників, які пов'язані з трудовими відносинами, вимоги автора про плату за використання результатів його інтелектуальної, творчої діяльності. У третю чергу задовольняються вимоги щодо податків, зборів (обов'язкових платежів), у четверту чергу задовольняються всі інші вимоги. Вимоги однієї черги задовольняються пропорційно сумі вимог, що

належать кожному кредитору цієї черги. Вимоги кредитора, які заявлені після спливу строку, встановленого ліквідаційною комісією для їх пред'явлення, задовольняються з майна державного комерційного підприємства, яке ліквідується, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, заявлених своєчасно [3].

Вимоги кредиторів, які були не визнані ліквідаційною комісією, якщо кредитор не звертався до суду з позовом, а також вимоги, у задоволенні яких за рішенням суду кредиторів відмовлено, вважаються такими, що погашені.

Постановою Верховного Суду України від 03.03.2021 року справа № 5027/902/2011 [27] врегульовано, що при ліквідації державного комерційного підприємства заміна сторони виконавчого провадження на особу щодо якої прийнято рішення про припинення шляхом ліквідації жодним нормативним актом не передбачена.

Після завершення розрахунків з кредиторами ліквідаційна комісія складає ліквідаційний баланс, що затверджується органом, який прийняв рішення про ліквідацію державного комерційного підприємства, а майно державного комерційного підприємства, що залишилося після задоволення вимог кредиторів передається на баланс держави.

Ліквідація державного комерційного підприємства – досить трудомісткий процес, який потребує кваліфікованого та ретельного підходу на кожній стадії ліквідації. Враховуючи те, що законодавством чітко не регламентовану процедуру ліквідації та порядок дій ліквідаційної комісії, процес ліквідації державного комерційного підприємства розтягується на досить тривалий час. В зв'язку з цим пропонується внести зміни до Цивільного кодексу України, доповнивши його статтею щодо строків ліквідації юридичних осіб, зокрема державного комерційного підприємства.

Враховуючи вищевикладене, варто зазначити, етапи ліквідації державного комерційного підприємства повинні бути чітко визначені законодавством, що дозволить значно пришвидшити дану процедуру. Тому необхідно за доцільне внести зміни до Цивільного кодексу України як єдиного

законодавчого акта, що визначає загальні принципи ліквідації юридичних осіб. А саме доповнити Цивільний кодекс України статтею, яка законодавчо визначатиме, що кількісний склад ліквідаційної комісії затверджується органом який прийняв рішення про ліквідацію юридичної особи. Щодо окремих видів юридичних осіб особливості їх припинення визначаються спеціальним законом, який визначає їх правовий статус, наприклад щодо товариства з обмеженою відповідальністю це Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [13]. Щодо державних підприємств відповідно такі положення можуть бути закріплені в Законі України «Про управління об'єктами державної власності» [14].

Перелік усіх дій, які повинні бути здійснені ліквідаційною комісією в межах ліквідаційної процедури повинні врегульовуватись Положенням про ліквідаційну комісію, який затверджується органом який прийняв рішення про ліквідацію державного комерційного підприємства. В процесі здійснення свої повноважень ліквідаційна комісія має здійснити перелік дій, які передбачені чинним законодавством України, в тому числі яке визначає особливості функціонування та припинення державних комерційних підприємств, і рішенням про ліквідацію державного комерційного підприємства.

Заходи щодо ліквідації платоспроможного державного комерційного підприємства здійснюється ліквідаційною комісією в такій послідовності:

- повідомлення про ліквідацію державного комерційного підприємства кредиторів та інших зацікавлених осіб (шляхом розміщення відповідної інформації в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань), про порядок і строки ліквідації;
- вжиття необхідних заходів для стягнення дебіторської заборгованості, виявлення кредиторів та претензій останніх.
- здійснення інвентаризації і оцінки майна державного комерційного підприємства реалізації майна (крім майна, яке закріплено за

підприємством на праві господарського відання та передається органу державної влади),

- розрахунки з кредиторами і членами трудового колективу,
- складання ліквідаційного балансу і подання його органу, який призначив ліквідаційну комісію.

Після закінчення строку для пред'явлення вимог кредиторами, ліквідаційна комісія складає проміжний ліквідаційний баланс, який повинен містити відомості щодо складу майна державного комерційного підприємства, яке ліквідується, перелік пред'явлених кредиторами вимог, а також про результати їх розгляду. Після розрахунків з кредиторами ліквідаційний баланс затверджується органом, який прийняв рішення про державного комерційного підприємства, а державне майно, яке закріплювалося за державним підприємством на праві господарського відання передається уповноваженому державному органу.

2.3. Порядок державної реєстрації ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств та наслідки їх припинення

У межах проведення процедури ліквідації юридичної особи так і платоспроможного державного комерційного підприємства можна розділити дії на окремі етапи, в межах яких здійснюється одне або декілька пов'язаних між собою завдань, спрямованих на досягнення загальної мети, а саме ліквідації державного комерційного підприємства. Процедура ліквідації державного комерційного підприємства вважатиметься завершеною в момент внесення запису про ліквідацію до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Внесення відповідної інформації до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань є завершальним етапом ліквідації державного комерційного підприємства, проте

передумовою цього є здійснення всіх необхідних дій щодо ліквідації такого підприємства.

Ліквідаційна комісія поряд з проведенням розрахунків із кредиторами та боржниками, звільненням працівників має вчинити дії щодо зняття державного комерційного підприємства з обліку в органах, які здійснюють контроль за повнотою сплати податків та зборів, Пенсійного фонду України та фондах соціального страхування; закриттям рахунків, здачею документів, що підлягають довгостроковому обов'язковому зберіганню в архівну установу; - знищення печаток і штампів в органах дозвільної системи МВС України (для юридичних осіб публічного права наявність печатки є обов'язковою).

Отже, завершаючим етапом ліквідації державного комерційного підприємства є проведення ліквідаційною комісією технічних заходів. Серед них це закриття ліквідаційного рахунку, передання всіх документів державного комерційного підприємства до архівної установи та знищення печаток.

Відповідно до п. 10 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», щоб здійснити державну реєстрацію самого рішення про припинення юридичної особи, в тому числі державного комерційного підприємства, прийнятого відповідним органом, подаються такі документи:

- примірник оригіналу (нотаріально засвідчену копію) рішення про припинення державного комерційного підприємства;
- примірник оригіналу (нотаріально засвідчену копію) документа, яким затверджено персональний склад комісії з припинення (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії) або ліквідатора;
- реєстраційні номери облікових карток платників податків;
- строк заявлення кредиторами своїх вимог – у разі відсутності зазначених відомостей у рішенні учасників державного комерційного підприємства або відповідного органу про припинення державного комерційного підприємства [12].

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» встановлює можливість подавати документи для державної реєстрації у двох формах - паперовій та електронній. Порядок подання документів в електронній формі через портал електронних сервісів регулюється Порядком державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 09.02.2016 року № 359/5 [24].

Відповідно до п. 1 розділу IV даного Порядком державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, заявник створює заяву в електронній формі за допомогою програмних засобів ведення Єдиного державного реєстру на порталі електронних сервісів з накладенням власного кваліфікованого електронного підпису з обов'язковим долученням до неї оригіналів електронних документів для державної реєстрації. Дана заява, подана в електронній формі, роздруковується і долучається в одному екземплярі до відповідної реєстраційної справи. Усі документи, що сформовано в електронній формі, зберігаються в такому вигляді в Єдиному державному реєстрі. Але станом на 2021 рік функція щодо державної реєстрації припинення державного комерційного підприємства, внаслідок ліквідації на порталі електронних сервісів і досі не працює. Це визначається як вагомий недолік у процесі впровадження європейських стандартів ведення бізнесу.

Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» закріплено вимогу передання відповідним архівним установам документів, що підлягають обов'язковому зберіганню та подання державному реєстратору документів.

Підтвердженням закінчення процедури ліквідації державного комерційного підприємства є внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань відомостей (запису) про його припинення. Для цього ліквідаційна комісія

зобов'язана надати державному реєстратору заяву про державну реєстрацію припинення державного комерційного підприємства внаслідок його ліквідації та довідку архівної установи про прийняття документів. Такі документи, відповідно до закону, підлягають довгостроковому зберіганню.

Зокрема виконуючи вимогу ст. 29 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» суб'єкт державної реєстрації, який провів реєстраційну дію, протягом трьох робочих днів з дня її проведення надсилає документи, подані для проведення реєстрації, відповідному суб'єкту державної реєстрації, уповноваженому зберігати реєстраційні справи. Реєстраційна справа щодо державного комерційного підприємства в паперовій формі зберігається протягом п'яти років з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань запису про державну реєстрацію припинення державного комерційного підприємства. Після закінчення цього строку реєстраційні справи в паперовій формі, не внесені за результатами експертизи їх цінності до Національного архівного фонду, знищуються в установленому законодавством порядку. Реєстраційна справа державного комерційного підприємства в електронній формі зберігається протягом 75 років з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань запису про державну реєстрацію припинення державного комерційного підприємства [12].

Законодавством не визначено повний перелік дієвих заходів ліквідаційної комісії для завершення ліквідаційної процедури. Натомість визначені тільки основні напрямки даних заходів, які дозволяють сформувати ліквідаційну масу та задовольнити, за умови виявлення майна, вимоги кредиторів, що логічно випливає із визначених законодавством або рішення органу, який визначає повноваження ліквідаційної комісії. Ліквідаційна комісія повинна зазначити у звіті щодо отримання будь-якої інформації щодо майнових та немайнових

активів, рухомого та нерухомого майна з усіх державних реєстрів, здійснити необхідні запити до інших підприємств, установ та організацій.

Внесення відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань є завершальною стадією процедури ліквідації юридичних осіб в цілому, зокрема державних комерційних підприємств. Зважаючи на неврегульованість даної процедури законом, строки проведення ліквідації можуть затягуються на невизначений строк, тому є необхідним закріплення строків щодо окремих етапів у рішенні про ліквідацію, включаючи строки надання необхідних документів до органу (суб'єкта), який здійснює внесення даних до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань про припинення державного комерційного підприємства.

Ще одним з наслідків завершення ліквідаційної процедури щодо платоспроможного державного підприємства є передача майна, яке було закріплено за державним підприємством на праві господарського відання уповноваженому державному органу, а якщо такий не визначений то майно має передаватися Фонду державного майна України на підставі відповідного акту прийому-передачі.

Правильне завершення ліквідаційної процедури є основним завданням ліквідаційної комісії, яка, з урахуванням покладених на неї законодавством повноважень, повинна наполегливо та добросовісно працювати упродовж всієї процедури ліквідації, яка завершується внесенням необхідної інформації до Єдиного державного реєстру запису юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснивши дослідження правового регулювання ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств та на підставі викладеного в випускній кваліфікаційній роботі матеріалу, можна зробити такі висновки:

1. Правовий статус державного комерційного підприємства зумовлений, в першу чергу, майновим режимом майна підприємства. При цьому сама форма власності, в даному випадку державна, не повинна мати визначального впливу на правовий статус підприємства, але за українським законодавством державні комерційні підприємства мають спеціальний статус.

Державні комерційні підприємства, які здійснюють свою діяльність на праві господарського відання, мають особливий правовий статус, обумовлений способом відмежування функцій власника від функцій управління майном, порядком формування майна підприємства, особливістю реалізації власником майна управлінських функцій. На правовий статус державного комерційного підприємства впливає спосіб утворення та формування статутного капіталу даного виду підприємства.

2. Ліквідація державного комерційного підприємства – це регламентована законом юридична процедура, за результатами якої з моменту внесення відповідного запису до державного реєстру відбувається повне припинення платоспроможного державного комерційного підприємства як суб'єкта права з можливістю у випадках, визначених законом, часткового переходу прав й обов'язків державного комерційного підприємства до інших осіб (майно, що належало державному підприємству на праві господарського відання). При цьому майно, яке є власністю держави, передається органу державної влади, який визначений рішенням про ліквідацію державного комерційного підприємства.

Правові наслідки ліквідації настають з моменту прийняття рішення про ліквідацію державного комерційного підприємства та внесення відповідного

запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Ознаками ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств за господарським законодавством як окремого інституту господарського права є: 1) відсутність універсального правонаступництва, а також можливість передачі частини майна державного комерційного підприємства, що ліквідується, до інших осіб (щодо майна, яке належало підприємству на праві господарського відання); 2) платоспроможність державного комерційного підприємства, що ліквідується; 3) момент, з якого державне комерційне підприємство вважається таким, що припинилось (з дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань запису про її припинення); 4) передача майна, яке було закріплено за державним комерційним підприємством на праві господарського відання, спеціально уповноваженому органу державної влади або Фонду державного майна України.

3. Ліквідаційна комісія - це певне утворення, а саме орган юридичної особи в процесі ліквідації, метою створення якого є проведення ліквідації платоспроможної юридичної особи, яка діє з моменту оприлюднення інформації про ліквідацію юридичної особи шляхом внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань до внесення запису про державну реєстрацію припинення державного комерційного підприємства, що є останнім етапом ліквідаційної процедури.

4. Заходи щодо ліквідації платоспроможного державного комерційного підприємства здійснюється ліквідаційною комісією в такій послідовності: повідомлення про ліквідацію державного комерційного підприємства кредиторів та інших зацікавлених осіб (шляхом розміщення відповідної інформації в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань), про порядок і строки ліквідації; вжиття необхідних заходів для стягнення дебіторської заборгованості,

виявлення кредиторів та вимог останніх; здійснення інвентаризації і оцінки майна державного комерційного підприємства реалізації майна (крім майна, яке закріплено за підприємством на праві господарського відання та передається органу державної влади); розрахунки з кредиторами і членами трудового колективу; складання ліквідаційного балансу і подання його органу, який призначив ліквідаційну комісію.

Після закінчення строку для пред'явлення вимог кредиторами, ліквідаційна комісія складає проміжний ліквідаційний баланс, який повинен містити відомості щодо складу майна державного комерційного підприємства, яке ліквідується, перелік пред'явлених кредиторами вимог, а також про результати їх розгляду.

5. Внесення відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань є завершальною стадією процедури ліквідації юридичних осіб в цілому, зокрема державних комерційних підприємств. Строки проведення ліквідації можуть затягуються на невизначений строк, тому є необхідним закріплення строків щодо окремих етапів у рішенні про ліквідацію, включаючи строки надання необхідних документів до органу (суб'єкта), який здійснює внесення даних до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань про припинення державного комерційного підприємства.

З метою удосконалення чинного законодавства України з питань регулювання ліквідації платоспроможних державних комерційних підприємств пропонується внести наступні **зміни** та **доповнення** до деяких законодавчих актів України, а саме:

а) п. 2 і 3 ч. 1 ст. 110 ЦК України викласти в такій редакції, зазначивши, що юридична особа ліквідується:

1) *за рішенням суду про ліквідацію юридичної особи через допущені під час її створення порушення, які не можна усунути, та/або у зв'язку з неможливістю прийняття рішення про припинення вищим органом управління*

юридичної особи або прийняття необхідного управлінського рішення для забезпечення її належного функціонування, а також у разі неможливості досягнення завдань, заради яких вона створена;

2) за рішенням суду про ліквідацію юридичної особи за позовом державного органу, що уповноважений законом на звернення до суду з відповідним позовом.

б) доповнити ст. 93 ЦК України частиною 2 в такій редакції: «Відсутність юридичної особи за адресою, яка вказана в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань є підставою для винесення судового рішення про ліквідацію за зверненням органу державної реєстрації або іншого уповноваженого органу державної влади на якого покладаються повноваження контролю діяльності юридичної особи».

в) доповнити ст. 75 ГК України частиною 14 в такій редакції : «Реорганізація і ліквідація державного комерційного підприємства проводяться за рішенням державного органу, до компетенції якого належить створення даного підприємства. Здійснення заходів щодо реорганізації (ліквідації) державного комерційного підприємства можуть покладатися на ліквідаційну комісію (ліквідатора) або арбітражного керуючого за рішенням органу, який прийняв рішення про припинення».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 01.11.2021)
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003. № 75/2003-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 01.11.2021)
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 01.11.2021)
4. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 01.11.2021)
5. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12 2010 р. № 2755-URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення 01.11.2021)
6. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 01.11.2021)
7. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення 01.11.2021)
8. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (дата звернення 01.11.2021)
9. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#text> (дата звернення 01.11.2021)

10. Кодекс законів України про працю : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення 01.11.2021)
11. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99614?find=1&text=%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8+%D1%86%D0%B5#Text> (дата звернення 01.11.2021)
12. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-19#Text> (дата звернення 01.11.2021)
13. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення 01.11.2021)
14. Про управління об'єктами державної власності : Закон України від 21.09.2006 № 185-V URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text> (дата звернення 05.05.2021). (дата звернення 01.11.2021)
15. Про Фонд державного майна України : Закон України від 09.12.2011 № 4107-V URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4107-17#Text> (дата звернення 05.05.2021). (дата звернення 01.11.2021)
16. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення 05.05.2021).
17. Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 21.01.2015 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/343-2016-п#Text> (дата звернення 03.11.2021)

18. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14> (дата звернення 01.11.2021)
19. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення 05.11.2021)
20. Деякі питання управління державними унітарними підприємствами та господарськими товариствами, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення 02.11.2021)
21. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань затверджено Наказом Міністерства фінансів України 02.09.2014 № 879 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення 01.11.2021)
22. Порядок відчуження об'єктів державної власності: затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 06.06.2007 № 803. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-2007-%D0%BF> (дата звернення 01.11.2021)
23. Порядок обліку платників податків та зборів: затверджений наказом Міністерства фінансів України від 09.12.2011 № 1588. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1562-11> (дата звернення 01.11.2021)
24. Порядок державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи: затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 09.02.2016 № 359/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-16> (дата звернення 01.11.2021).
25. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків-резидентів і

нерезидентів» від 12.11.2003 № 492 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03> (дата звернення 01.11.2021)

26. Роз'яснення порядку реєстрації прав власності на об'єкти нерухомого майна залежно від форм власності : лист Міністерства юстиції України №19-32/2 від 11.01.2007 р. URL: https://nais.gov.ua/m/str_528 (дата звернення 01.11.2021).
27. Постанова Верховного Суду від 03.03.2021., судова справа № 5027/902/2011. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/9530516013>. (дата звернення 01.11.2021)
28. Постанова Верховного Суду від 25.04. 2018., судова справа № 761/5912/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73660894> (дата звернення 01.11.2021)
29. Постанова Верховного Суду від 05.10. 2020 року., судова справа № 522/10305/18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91998460>. (дата звернення 01.11.2021)
30. Бичкова С. С. Окремі аспекти процесуального правонаступництва. *Право і безпека*. 2010. № 3. С. 224–228.
31. Блащук Т. В. Особливості участі юридичних осіб публічного права у цивільних правовідносинах. *Приватне право і підприємництво*. 2009. Вип. 8. С. 51–56.
32. Винар Л. В. Організаційно-правові форми юридичних осіб, заснованих державою. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 8. С. 6–10.
33. Винар Л. В. Способи створення юридичних осіб, заснованих державою / *Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та свобод людини і громадянина в Україні : матеріали 5-ї регіон. міжвузів. наук. конф.* (Івано-Франківськ, 16 квіт. 2004 р.). ІваноФранківськ, 2004. С. 72–75.
34. Вінник О. М., Шаповалова О. В. Господарське право в умовах цифровізації економіки: навчальний посібник. За заг. ред. О. М. Вінник

- К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 295 с.
35. Вінник О. М. Господарське право: курс лекцій (загальна частина). К.: Вид-во Ліра-К, 2017. 234 с.
36. Голомозий Є. Ліквідація юридичної особи як спосіб уникнення виконання рішення суду. *Юридична газета*. 2016. № 16. URL: <http://cpr.in.ua>. (дата звернення 01.11.2021)
37. Гаврилюк В. М. Правонаступництво при реорганізації юридичних осіб за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2014. 20 с.
38. Гнатів О. М. Стадії ліквідації юридичних осіб за цивільним законодавством України. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 124–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2016_1_29. (дата звернення 01.11.2021)
39. Гнатів О. М. Цивільно-правові аспекти ліквідації юридичних осіб за вироком суду. *Brno Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. Vol. 2, Iss. 1. P. 319–324.
40. Гнатів О. М. Поняття та види ліквідації як способу припинення юридичних осіб за цивільним законодавством України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. Вип. 2. (Серія «Юридична»). С. 105–111.
41. Дмитренко А. І. Ліквідація підприємства як базовий інструмент антикризового менеджменту. *Стратегія економічного розвитку України*. 2014. № 35. С. 211–218.
42. Дорошенко Л. М. Стан та перспективи розвитку законодавства про ліквідацію юридичної особи. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 64–68.
43. Дяченко С. В. Правовий статус ліквідаційної комісії в Україні. *Міжнародний юридичний вісник*. 2014. № 1. С. 205–213.

44. Жеков Д. В. До питання про підстави ліквідації юридичної особи та їх класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Вип. 28 (1). С. 121–124. (.)
45. Жеков Д. В. До питання про припинення юридичних осіб. *Юридичний вісник*. 2013. № 4. С. 113–136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2013_4_24. (дата звернення 01.11.2021)
46. Жеков Д. В. Припинення юридичної особи за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2015. 20 с.
47. Жуков С. В. Поняття господарсько-правових видів процедур ліквідації юридичних осіб. *Часопис Академії адвокатури України*. 2009. № 3. С. 1–6.
48. Захарченко А. М. Управління об'єктами державної власності (господарсько-правові аспекти): монографія. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2017. 450 с.
49. Захарченко А. До питання про юридичну природу управління об'єктами державної власності (господарсько-правовий аспект). *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 73-79.
50. Зеліско А. В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2017. 445 с.
51. Зубатенко О. М. Щодо упорядкування інформації у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. *Форум права*. 2011. № 4. С. 302–307. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_4_50. (дата звернення 01.11.2021)
52. Іванюта Н. В. Функції господарського процесуального права: теоретико-практичні аспекти: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 516 с.
53. Коструба А. Встановлення правонаступництва юридичної особи кредитодавця в кредитних відносинах при зміні назви та видів діяльності: проблемні питання практики «оновленого складу» Верховного Суду. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 45–51.

54. Кулаков В. В. Товариство з обмеженою відповідальністю як суб'єкт цивільних правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2019. 23 с.
55. Любімов І. М. Правовий статус державних підприємств: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / І. М. Любімов; Ін-т економіко-правових досліджень НАН України. Донецьк, 2010. 20 с.
56. Масло Н.М. «Проблеми ліквідації підприємств» Наукова стаття URL: http://lsej.org.ua/6_2019/38.pdf (дата звернення 01.11.2021)
57. Макаревич О. В. Актуальні проблеми реформування законодавства в сфері ліквідації юридичних осіб. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 81–84.
58. Макаревич О. В. Еволюція правового регулювання ліквідації юридичних осіб в Україні. *Сучасні тенденції розвитку науки : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 15–16 берез. 2017 р.) : в 2 ч. Київ, 2017 С. 68–71.
59. Макаревич О. В. Історичний розвиток законодавства України у сфері ліквідації юридичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 33–37.
60. Махінчук В. М. Державне підприємство в системі ринкових відносин: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 192 с.
61. Мельничук С.М. Щодо участі державних підприємств України в реалізації державних функцій. *Форум права*. 2019. № 3. С. 58-66.
62. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України. Академія правових наук України / за заг. ред. В. К. Мамутова К., 2004. URL: <http://www.iepd.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/08/%D0%90%...AF> (дата звернення 01.11.2021)
63. Новохацька М. Ю. Юридичні аспекти припинення суб'єктів господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 37. С. 69–73.

64. Палій Г. В. Управління платоспроможністю підприємства в сучасних умовах. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream.handle/123456789/17138/2626.pdf> (дата звернення 01.11.2021)
65. Петров Є. В. Окремі питання ліквідації юридичних осіб. *Юридичний вісник*. 2016. № 4. С. 109–115.
66. Повар П. О. Правонаступництво при утворенні та припиненні центральних органів виконавчої влади. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки»*. 2012. Вип. 93. С. 40–43.
67. Повар П. О. Правове регулювання ліквідації підприємств в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Київ, 2009. 263 с.
68. Повар П. Історія розвитку законодавства про ліквідацію підприємств. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки»*. 2007. № 77–78. С. 68–73.
69. Пушай В. І. Проблемні аспекти здійснення заміни осіб у зобов'язаннях. *Форум права*. 2013. № 3. С. 502–506. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_5_8.
70. Розгон І. В. Припинення юридичних осіб: український та зарубіжний досвід. *Економіка. Фінанси. Право*. 2014. № 8. С. 19–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efipr_2014_8_7. (дата звернення 01.11.2021)
71. Скоропис О. М. Цивільно-правове регулювання ліквідації юридичних осіб : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2010. 20 с.
72. Спасибо-Фатєєва І. В. Юридичні особи за цивільним законодавством України. *Право України*. 2014. № 2. С. 70–79.
73. Спасибо-Фатєєва І. Припинення юридичних осіб. *Юридичний радник*. 2005. № 1. С. 29–36.
74. Хоменко О.М. Припинення господарських товариств у цивільному праві України. Монографія. Харків «Право» 2019 р. 256 с.

75. Хоменко В. О. Припинення господарського товариства на підставі рішення суду. *Юридична Україна*. 2017. № 11–12. С. 22–32.
76. Фесюра М. Ліквідація, реорганізація, банкрутство підприємства, установи, організації в сучасний період: поняття та юридична сутність. *Публічне право*. 2013. № 1. С. 310–317.
77. Швець О. В. Правова природа процедури ліквідації юридичної особи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 10. С. 233–236.
78. Щербина В. С. Господарське право : підручник. 6-те вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 640 с
79. Юркевич Ю. М. Правові засади створення, діяльності та припинення юридичних осіб в Україні: навч. посібник Львів: ЛьвДУВС, 2019. 412 с.
80. Юркевич Ю. М. Припинення юридичних осіб з правонаступництвом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 19 с.
81. Яворська О. С. Передання відступного як підстава припинення цивільного зобов'язання. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2013. Вип. 31. С. 205–215. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2013_31_23. (дата звернення 01.11.2021)